

Tanuló egyház

ÜZENET ÉS TANULÁS

Az egyház célkitűzése az, hogy az identitását és küldetését meghatározó üzenetet minden korban úgy fogalmazza meg, hogy az eljusson a címzettekhez. A teológia feladata, hogy ebben a fogalmazási munkában a hétköznapi és ünnepi tanítóhivatal szolgálatára legyen. A társadalomtudományok leírják azt a társadalmat, amelyben az egyház megszólal. Ahhoz, hogy az egyház kommunikálhasson, szüksége van társadalomismeretre. Az egyháznak tanulnia kell, hogy taníthasson. A tanuló egyház tanuló teológiát feltételez.

Az alábbi tartalomelemzéssel arra a kérdésre keresem a választ, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Kar „Igazságosabb és testvériesebb világot” c. szociális körlevele (tovább: körlevél) milyen egyházképet takar. A körlevél Magyarországon és külföldön egyaránt rendkívül nagy és pozitív visszhangot keltett. Hazánkban többen korszakhatárnak tekintik az egyház és a társadalom párbeszédében. A dokumentum előkészítésében Gyulay Endre püspök vezetésével számos civil szakember vett részt, ami a maga nemében rendkívüli a társadalomtudósok és az egyházi vezetés kapcsolatában. A szöveget számos párt, társadalmi szervezet, egyházi közösség és magánszemélyek olvasták és vitatták meg. A dokumentum kritikusai elsősorban nem azt kifogásolták, amiről a szöveg szól, hanem azt, amiről hallgat: a magyar egyház állapotáról. Amint más, társadalmi kérdésekkel kapcsolatos egyházi megnyilatkozások esetében szokás, itthon is többen eljártak azzal a gondolatalkísérettel, hogy a társadalmi viszonyokkal kapcsolatos kijelentéseket az egyházi viszonyokra alkalmazzák. (Pl. Igazságosabb és testvériesebb egyházat stb.) Ezek a körülmények vezettek a körlevél egyházképére vonatkozó kérdésekhez.

Ebben a rövid dolgozatban azt vizsgálom, hogy a II. vatikáni zsinat mit mond a tanuló egyházzal és e tanulási folyamatban a társadalomtudományok és a teológia szerepéről. Egy második lépésben pedig arra keresek támpontokat, hogy ez a zsinati szemlélet hogyan van jelen Magyarországon a hivatalos egyházi vélemények mezőjében.

Az elemzés egy gyors-kutatás¹, amelynek keretében a II. vatikáni zsinat legfontosabb határozatainak (DV, LG, GS, AA, OT) szövegéből kiemeltem a „*tanul*” és „*ismer*” szavak összes előfordulási helyét. Ezeket megvizsgáltam abból a szempontból, hogy az ismerés és tanulás folyamatának ki az alanya, mi a tárgya, milyenek a segédeszközei. Ugyanezt elvégeztem a MKPK „Igazságosabb és testvériesebb világot!” c. szociális körlevelén.² Az eredmények bemutatásánál természetesen csak reprezen-

¹ A kutatás része az Aufbruch nemzetközi kutatás 2. témájának, melynek címe: „A II. vatikáni zsinat recepciója Magyarországon”. Az elemzés eredményét először a Pécsen rendezett Tanuló társadalom c. konferencia egyház és társadalom szekcióülésén mutattam be. A jelen tanulmány az ott elhangzottak átdolgozott és bővített változata. Itt mondok köszönetet a tanulmánnyal kapcsolatos értékes hozzászólásokért Lukács Lászlónak SchP, Tomka Miklósnak és Horányi Özsébknek.

² Az elemzést WinMaxPro 1995 szövegelemző program segítségével végeztem. Az elemzett dokumentumokat a MKPK „COMMUNIO” és a Szegedi Hittudományi Főiskola „SERVUS” szerveréről töltöttem le. Az ott található zsinati szövegek forrása Cserháti József, Fábiani Árpád, A II. Vatikáni Zsinat tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai, Budapest, 1975.

atív idézetekre szorítkozhatom. A keretek szűkös volta miatt pedig csak az alanyra vonatkozó megállapításokat rendszerezhetem.³

A forrásdokumentumok egyházi műfaja eltérő. A zsinati dokumentumok elsősorban az egyház identitásának korszerűsítésére összpontosítottak, jóllehet főképpen az Egyház és a mai világ viszonyáról szóló konstitúció (GS), A világi hívek apostolkodásáról (AA) és a az Egyház missziós tevékenységéről (AG) szóló határozatok a modern társadalommal folyó párbeszéd problematikáját tematizálják. A körlevél a magyar társadalom állapotáról ír. E műfaji és a célkitűzésbeli eltérés azonban nem olyan mértékű, hogy az összehasonlítást lehetetlenné tenné. A zsinati dokumentumok is tartalmaznak bőséges társadalomrajzot, a körlevél pedig nem nélkülözheti az egyházzal tett megállapításokat.⁴

A II. Vatikáni Zsinat Tanuló Egyháza

A tanulás alanyára vonatkozóan a zsinati dokumentumok egyrészt az egész egyházat emelik ki, másrészt külön a laikusokat, ill. a klerikusokat. A zsinat alaphangja szerint az egyháznak minden szinten meg kell ismerkednie azzal a világgal, amelyben él, mert ez egész hivatására, küldetésére és lelkipásztori hatékonyságára nézve kulcskérdés. Ezt az alapállást fejezi ki a GS 4 sokhelyütt idézett mondata:

E feladat végrehajtásához az Egyháznak mindig kötelessége vizsgálni és az evangélium fényénél értelmezni az idők jeleit, azért, hogy minden nemzedéknek megfelelő módon tudjunk választ adni az emberek örök kérdéseire a jelen és az eljövendő élet értelméről és e kettő összefüggéseiről. Így tehát ismernie és értenie kell a világot, melyben élünk, várákozásait, vágyait és gyakran drámai vonásait.

Egész egyház

A Világi hívek apostolkodásáról szóló (AA) határozatból vett idézet kifejezi, hogy az egész egyháznak úgy kell részt vennie a kultúrában, abban a világban, amelyben él, hogy ott ne legyen idegen, hogy ott kiismerje magát. Ennek pedig pasztorális indokát adja a zsinat.

Az Egyház gyermekeinek, hogy Krisztusról eredményesen tudjanak tanúságot tenni, őszintén becsülniük és szeretniük kell embertársaikat; ismerjék el, hogy tagjai a nagy közösségnek, és a mindennapi kapcsolatok ápolásával és munkájukkal vegyenek részt a kulturális és társadalmi életben; legyenek otthonosak a nemzeti és vallási hagyományokban; örömmel és tisztelettel ismerjék föl ezekben az ige rejtett magvait; ugyanakor vegyék észre a nemzetek között végbemenő mélyreható átalakulásokat is, és tegyenek meg mindent, hogy korunk emberei, akik a modern világ tudományát és technikáját rendkívüli figyelemmel kísérik, el ne idegenedjenek az isteni dolgoktól; ellenkezőleg, erővel törjön föl szívükből a vágy a kinyilatkoztatott igazság és szeretet után. (11)

Ennek az ismeretszerzésnek az érdekében át kell alakítani a képzést. Ebben egyenrangon szerepelnek a szolgálatra képző (véltetően vallási) tárgyak a helyismereti tárgyakkal.

³ A kutatás elméleti és módszertani háttéréhez v.ö. Klaus Merten, *Inhaltsanalyse. Einführung in Theorie, Methode und Praxis*, Opladen 1983. Klaus Krippendorf, *A tartalomlemezés módszertanának alapjai*, Budapest 1995.

⁴ V. ö. kiemelten a körlevél 1. és 5-9. pontjait.

Elméleti képzésük kezdettől fogva vessen számot mind az Egyház egyetemességével, mind az egyes népek sajátosságaival. Ez érvényes azokra a tantárgyakra, melyek a rájuk váró szolgálatra készítik föl őket, nemkülönben olyan egyéb ismeretanyagra is, amelyeket hasznos elsajátítaniuk, hogy átfogó ismeretet szerezzenek a népekről, kultúrákról és vallásokról, de nemcsak a múltjukról, hanem a jelenükről is. Mindaz tehát, aki valamelyik néphez készül, becsülje nagyra annak ősi örökségét, nyelvét és szokásait. (AG 26)

Az egyház a maga tanulási folyamatában rászorul tanítókra. Olyanokra, akik valamilyen okból ismerik azt a terepet, ahová az egyház eddig nem jutott el, ahol idegen.

E kapcsolat [értsd egyház és kultúra közötti] elmélyülése szempontjából – főleg ma, amikor a dolgok rendkívül gyorsan változnak, és nagyon sokféle gondolkodásmód van – az Egyház különösen azok segítségére szorul, akik akár mint hívők, akár mint nem hívők a világban élnek, s jól ismerik a különféle intézményeket és szaktudományokat, és értik a bennük megnyilatkozó szellemiséget. Isten egész népe, főleg a pásztorok és teológusok feladata, hogy a Szentlélek segítségével korunk különböző megnyilvánulásait meghallják, megkülönböztessék, értelmezzék, és az isteni ige világosságánál megítéljék, annak érdekében, hogy a kinyilatkoztatott igazságot egyre inkább föl lehessen fogni, jobban meg lehessen érteni, és alkalmasabb módon lehessen előadni. (GS 44)

Ennek az összegyházi tanulásnak egyik extrém helyzete az istentagadással való találkozásból merített tudás. A zsinat odáig megy, hogy még az „ideológiai ellenségtől” is tanulni akar, mert úgy véli, hogy ezt követeli a párbeszéd, amelynek feltétele a helyes önismeret.

Igyekszik azonban megérteni az istentagadásnak az ateista gondolatvilág mélyén rejlő okait, s mivel ismeri az ateizmus által fölvetett kérdések súlyát, és szeret minden embert, úgy ítéli, hogy ezeket az okokat komoly és mélyreható vizsgálat tárgyává kell tennie. (GS 21)

Laikusok

Ebben a társadalomismereti feladatvégrehajtásban a zsinat a laikusokra kiemelkedően nagy felelősséget hárít. A szövegekből úgy tűnik, hogy a tanuló egyház protagonistáinak szánja őket. Az ő tanulásukhoz kell felzárkóznia az egész egyháznak.

A mi korunk nem kisebb buzgóságot vár a világi hívektől, sőt a mai körülmények éppen hatékonyabb és szélesebb körű apostolkodást kívánnak tőlük. A Föld népességének szüntelen növekedése, a tudomány és a technika haladása, az emberi kapcsolatok egyre szorosabbá válása nemcsak mérhetetlenül kitágította a világiak apostolkodásának nagyrészt csak őelöttük nyitva álló területeit, hanem olyan új problémákat is fölvetett, amelyeket *ők hivatottak gondosan tanulmányozni és megoldani.* (AA 1)

A világi hívek a zsinat szerint a társadalommal való eleven egységük révén valósíthatják meg vallási jellegű hivatásukat.

A világi hívőnek ugyanis jól kell ismernie a maga korát, és be kell illeszkednie saját társadalmába és annak kultúrájába. A világi hívő elsősorban azáltal tanulja meg teljesíteni Krisztus és az Egyház küldetését, hogy a hitből fakadóan a teremtés és a megváltás isteni misztériumában él az Isten népét életető Szentlélek hatása alatt, aki minden embert arra ösztönöz, hogy szeresse Istent, az Atyát, s benne a világot és az embereket. Ezt a képzést minden termékeny apostolkodás alapjának és föltételének kell tekinteni. (AA 29)

A laikusok érhetik el, hogy az egyház beilleszkedjék a társadalomba, anélkül per-se, hogy feladná sajátos küldetését. A laikusok garantálják az egyházban az életidegenség helyett az életbarátság kultúráját.

Ismerjék ezt a kultúrát, tisztútsák meg, és örködjének fölötté, a kor áramlataiba bekapcsolva emeljék magas fokra, sőt Krisztusban is tökéletesítsék, hogy a krisztusi hit és az Egyház élete már ne legyen idegen társadalmukban, hanem kezdje azt átjárni és átalakítani. Őszinte szeretettel közeledjenek polgártársaikhoz, hogy magatartásukon mindenki észrevehesse az egységnek és az egyetemes szolidaritásnak azt az új összetartó erejét, mely Krisztus misztériumából fakad. (AA 21)

A zsinat külön hangsúlyozza, hogy a képzésről és nevelésről hozott határozatoknak kiemelkedő jelentőségük van. A társadalomismereti, teológiai és lelkiéleti képzés összekapcsolására teszi a hangsúlyt a misszióról szóló határozatában, ám egyáltalán nem csupán a missziós képzésre vonatkozóan.

Nagyon fontosnak kell tartani, amiket ezek a határozatok a lelki nevelés, valamint a tudományos és lelkipásztori képzés szoros összekapcsolásáról ... (16)

A lelkipásztorkodásban nemcsak a teológiai elveket kell kielégítően ismerni és alkalmazni, hanem a világi tudományok eredményeit is, elsősorban a lélektan és a társadalomtudomány⁵ eredményeit; csak így lehet tisztultabb és érettebb hitéletre vezetni a híveket. (GS 62)

Papság

A zsinat azt kívánja, hogy a papnevelésben, a misszionáriusok felkészítésében kiemelkedő szerepe legyen a társadalmi-kulturális helyismeretnek.⁶

A Zsinat rendelkezése szerint a papnevelés általános igényeit, beleértve a lelkipásztori és gyakorlati oktatás követelményeit is, hangolják össze a célkitűzéssel, hogy a növendékekben mindig érvényesülhessen a nemzeti gondolkodás- és cselekvésmód. Tegyék őket nyílteszűekké és élesen látókká, hogy meg tudják ismerni és helyesen tudják értékelni nemzeti kultúrájukat; filozófiai és teológiai tanulmányaikban vizsgálják meg azokat a kapcsolatokat, melyek a hazai hagyományok és vallások, valamint a keresztény vallás között fennállnak. A papnevelés legyen tekintettel a terület lelkipásztori igényeire is: a növendékek tanuljanak az Egyház missziós tevékenységének történetéről, céljáról és módszeréről, s ismerkedjenek meg népük társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyaival. (AG 16)

⁵ A helyesebb fordítás szerint „szociológia” (V. ö. TOMKA MIKLÓS ÉS GOJÁK JÁNOS, Az egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok, Budapest é.n. 245.)

Bár a kultúra és az egyház között a kapcsolat nem volt mindig felhőtlen, amit a zsinat készséggel elismer, ugyanakkor nem akarja, hogy e nehézségeket a kultúrától és a tudományoktól való elfordulással válaszolják meg a hívők.

E nehézségek nem szükségszerűen károsítják a hitéletet, sőt a hit pontosabb és mélyebb megértésére serkenthetik az elmét. A tudományok, a történelem és a bölcsélet újabb vizsgálódásai és eredményei ugyanis új kérdéseket vetnek föl, melyeknek gyakorlati következményei vannak, és a teológusoktól is új kutatásokat követelnek. Ezenkívül arra ösztönzik őket, hogy igazodva a hittudományok sajátos módszereihez és követelményeihez, keressék a módját, hogy az addiginál alkalmazhatóbban közölhessék a tanítást korunk embereivel, mert más maga a hitéletemény, az igazság, és más az előterjesztés módja, de a tartalom és az értelem ugyanaz. A lelkipásztorokodásban nemcsak a teológiai elveket kell kielégítően ismerni és alkalmazni, hanem a világi tudományok, elsősorban a lélektan és a szociológia eredményeit is, hogy a híveket is tisztább és érettebb hitéletre vezessék. (GS 62)

A MAGYAR SZOCIÁLIS KÖRLEVÉL TANÍTÓ EGYHÁZA

A körlevél a magyar katolikus egyház és a társadalom kommunikációjában kiemelkedő jelentőséggel bír. Egész célkitűzésével, miszerint a társadalmi helyzetről elemzést készít, főképpen pedig a vele kapcsolatos számos vitafórummal a magyar egyház új párbeszédképességét és készségét fémjelzi. Az idegen nyelvű változatok pedig külföldön komoly elismerést váltottak ki. A dialógus útja azonban hosszú, s a körlevélnek általános igen pozitív fogadtatása mellett egyházon kívül és belül egyaránt akadt néhány kritikusa is. Nem hiábavaló tehát, ha a magyar katolikus egyház tanuláskészségét a fenti elemzéssel a körlevél szóhasználatán megvizsgáljuk. A szöveg zsinati dokumentumokhoz képest rövid volta miatt itt a tanul és ismer szótövek rokonértelmű kifejezéseit is felvesszük az elemzésbe: „elemez”, „szemügyre vesz”, „számba vesz”, „leír”.

Egyházi társadalomismeret

A magyar katolikus egyház vezetői mindjárt a körlevél első pontjában felszólítanak, hogy „vegyük szemügyre hazánk jelenlegi helyzetét, az itt élő emberek életét: azokat a reményteli esélyeket és lehetőségeket, amelyeket az 1989-1990-es politikai változások megnyitottak előttünk, de lássuk a társadalmat nyomasztó gondokat is”. A változásokat, az országban lejátszódó folyamatokat figyelemmel kísérte a Püspöki Kar, és a közös gondok feltárásában „részt kíván venni” (5).

Mondanivalónkat *szakmai elemzések* nyomán állítottuk össze, a közérthetőség kedvéért lehetőség szerint mégis igyekszünk kerülni a szaktudományok nyelvét. (11)

Bízunk benne, hogy az a *közös munkálkodás, amelyet ez a körlevél ösztönözhet a mai magyar társadalom viszonyainak elemzésével*, serkenti majd a keresztyének felelősségvállalását önmagukért és embertársaikért, s elindít egy szélesebb körű társadalmi összefogást is azért, hogy az elemzést – az egyházon belül is – tettek kövessék, s Magyarország ritka történelmi esélyét kihasználva – a boldogabb jövő útján tovább lépjen. (12)

⁶ V. ö. Ag 16. 20. és 25. pontok.

A körlevél a magyar valóság feltárásában alkalmazta a szaktudományok elemző módszereit, és abban bízunk, hogy ezzel a munkájával további elemzésekre és társadalmi összefogásokra sarkallhat. Célkitűzése az elemzések révén közös cselekvési program kidolgozása.

Szemben a zsinat dokumentumaival, ahol bőségesen találtunk szövegeket az egyház tanulási-képességéről és arról az összefüggésről, miszerint az egyháznak mindenképpen meg kell ismerkednie azzal a világgal, amiben küldetését teljesíteni akarja, a magyar szociális körlevél nem szól olyan határozottan az egyház tanulási szükségletéről. Éppen ellenkezőleg, olyan egyházat mutat be, amely már ismeri ezt a magyar valóságot, amely etekintetben nem szorul rá tanulásra. Sőt, ismeretek felsorolásával és világegyházi dokumentumok idézeteivel megerősítve a magyar társadalom más rétegeiről állít ismerethiányt, tanulási nehézségeket és szükségleteket.

Tanító egyház – tanulatlan társadalom

A fent említett szavak keresésénél feltűnt, hogy a tanulás alanya(i) az MKPK körlevelében nem az egyház vagy a papság, ill. a keresztyén laikusok, hanem a társadalom polgárai.

A társadalom nem takaríthatja meg azt a fájdalmas felismerést, hogy reálisabb várakozásokat kell táplálnia anyagi jólétünk növelésének lehetőségeiről. Előtérbe kell kerülnie. (60)

... megélhetési nehézségek és a politikai kiábrándultság ellenére buzdítjuk híveinket, és biztatunk minden embert ezeknek az alapvető értékeknek megismerésére és elsajátítására. (72)

A körlevél fogalmazói a társadalom tagjai közül sokakról azt állítják, hogy nem tanultak.

Sokan nem bíznak a jövőben, nem tanultak meg tudatosan és felelősen tervezni, szükség esetén áldozatot vállalni akár saját jobb jövőjük érdekében. Különösen aggasztó mindez a fiatalok körében ... (89)

Az egyháznak a körlevél szerint tanítania kell. Természetesen a körlevél sehol sem jelenti ki, hogy az egyháznak nem kell tanulnia és ismereteket szereznie arról a társadalmi valóságról, amelyben él. Ám a tanulás szükségéről szóló hallgatásával mégis azt a benyomást kelti, hogy nem szorul új ismeretekre.

A felnőttképzés keretében az egyháznak intézményesen is részt kell vállalnia a mai piacgazdaság működéséhez szükséges tudás közvetítésében, mindezekelőtt a kívánatos viselkedésminták megismertetésében. (64)

Az idézetből ráadásul az is kitetszik, hogy az egyház egy civil témában akar tanítani, jöllehet a mondat második fele inkább a gazdasági szférában a viselkedés erkölcsi szabályaira teszi a hangsúlyt.

Bár a körlevél olyan egyházat akar az állampolgároknak mutatni, amely minden jóakarató emberrel összefog a sanyarú magyar társadalmi állapotok jobbításáért, azt sehol sem állítja, hogy kérdése lenne erről a helyzetről. Az összefogást legerőteljesebben mutató szöveghely is azt sejteti, hogy az egyháznak voltaképpen kész válasza van, amit hozzáad a többiek megoldáskereséséhez.

Részt kíván venni közös gondjaink feltárásában, a megoldáshoz vezető utak keresésében, felkínálva azokat az értékeket és szempontokat, amelyeket az egyház társadalmi tanítása tartalmaz ... (5)

Az egyház Magyarországon sajnálatosnak tartja, hogy az emberek nem ismerik a demokrácia működési elveit (72), kijelenti, hogy a demokráciát tanulni kell (78), anélkül, hogy ezt a kijelentést önmagára is vonatkoztatná. Súlyos károkról beszél többszám első személyben, mégis homályban marad, hogy önmagát is beleérti-e. (80) Kifejezi, hogy sokan nem tanultak meg tervezni, áldozatokat vállalni, különösen a fiatalok között, és nem reflektál arra, hogy ilyen tanulásra az egyház tagjainak is szüksége lehet. (89) Bírálja a képzési és továbbképzési rendszert s azokat, akik ennek jelentőségét nem ismerik fel eléggé, közben az egyházi képzési rendszer átalakítási szükségességéről nem szól. (102) Az európai csatlakozással kapcsolatos összefüggések nem eléggé ismeretesek a közvéleményben, mintha az egyház közvéleményében ismertek lennének. (40)

HOLTIG TANUL?

E tényanyag után befejezésül azt vizsgáljuk még meg, hogy milyen tanulással kapcsolatos intézkedéseket tart a zsinat, ill. a magyar körlevél szükségesnek. A zsinat intézményi fejlesztéseket ír elő a helyi egyházak és a püspökök számára, ahol a teológiai tanulmányok mellett egyenrangú szerepet kapnak az ember- és társadalomtudományok is.

Ezen felül alapítsanak dokumentációs és tanulmányi központokat az apostolkodás minden területe számára, nem csupán a teológia, hanem az *antropológia, pszichológia, szociológia és a módszertan szakterületein* is, hogy jobban ki lehessen bontakoztatni a világiak, férfiak és nők, fiatalok és felnőttek szellemi képességeit. (AA 32)

A püspöki konferenciák gondoskodjanak arról, hogy legyenek meghatározott időközönként biblikus, teológiai, lelkiéleti és lelkipásztori továbbképző tanfolyamok, hogy a papság megszerezhesse a hittudománynak és a lelkipásztori módszereknek azt a teljesebb ismeretét, mellyel a sokféle és *változó körülmények között is* helyt tud állni. (AG 20)

A püspöki kar ezzel szemben saját hatáskörében nem intézkedik, hanem biztatja a társadalmi intézményeket és a társadalom tagjait (inkluzíve a hívőket is), hogy vegyék komolyabban a tanulást. Úgy ítéli meg, hogy az alapvető értékek területén kell elsősorban tanulni Magyarországon.

A demokrácia, a jogállamiság, az alkotmányosság olyan értékek, melyeket nem lehet egyszerűen ajándékba kapni, hanem el kell sajátítani, és fokozatosan kell gondolkodásmódunk, általános kultúránk részévé tenni. Ezért a megélhetési nehézségek és a politikai kiábrándultság ellenére buzdítjuk híveinket, és biztatunk minden embert ezeknek az *alapvető értékeknek a megismerésére és elsajátítására.* (72)

A társadalom feladatának tartja a tanulás magatartásának elsajátítását és az ehhez szükséges intézmények felállítását. Ehhez a maga részéről erkölcsi fetételt szab.

Az emberek, a társadalom feladata, hogy közös dolgaikat közösen oldják meg, hogy közösségeket és a közösségi lét intézményeit létrehozzák, hogy egymással, egymás különbözőségét elfogadva párbeszédet folytassanak. A demokráciát tanulni és gyakorolni kell. Megvalósításának ellenben feltétele az, hogy engedjük szóhoz jutni a másik embert, közösséget vagy intézményt. (78)

Sem az egyes emberben, sem a mai társadalomban nincs még a valódi felismerés a folyamatos képzés és az átképzés jelentőségét illetően; ebből is következően minden tapasztalható erőfeszítés ellenére sem tekinthető megnyugtatónak a közoktatáson túl szükséges átképzések intézményrendszere, amely pedig – más intézményekkel együtt – a munkanélküliség megoldásához, de akár csak csökkentéséhez jelentősen hozzájárulhatna. (102)

A legerőteljesebben hangsúlyozott terület, ahol az egyház maga is – azonosulva az egész társadalommal – ismeretszerzésre vállalkozik, az önismeret területe, az eszmények felülvizsgálata. Az alábbi szöveg a kultúrával foglalkozó fejezetből való.

Nehézségeinkért és gondjainkért magunk is felelősek vagyunk. Az elmúlt évtizedek súlyos károkat okoztak testi-lelki egészségünkben, sokakban megtépázták az eszmények és az értékek rendjét is. A megújulásnak is feltétele tehát, hogy Isten színe előtt megvizsgálva lelkiismeretünket, számot vessünk magunkkal, és felülvizsgáljuk eszményeinket is, s ahol szükséges, változtassunk magatartásunkon, szemléletünkön, esetleg hibás vagy torzult értékrendszerünkön. (80)

ZÁRSÓ

A zsinati dokumentumok és a körlevél tanulással és ismeretszerzéssel kapcsolatos szemléletének összevetése alapján állíthatjuk, hogy a zsinat egyházának tanuláskészsége sokkal erősebb a magyar egyháznál. A zsinati szellem a társadalmi kérdésekről szólva is azt sugallja, hogy az egyház ezekben a társadalmi folyamatokban felismerheti Isten üzenetét. A világ immár nem csak az egyház küldetésének címzettje, hanem az isteni üzenet hordozója is. A zsinat megerősíti, hogy az egyház tanuló szervezet⁷: folyamatosan tanulja Isten igéjét és a kortárs világ nyelvét.

Kitartó tanulással készüljenek föl, hogy részt tudjanak venni a világgal és a legkülönbözőbb fölfogású emberekkel folytatandó párbeszédben. (GS 43)

Az elemzés azt mutatta, hogy a körlevél szövege alig tartalmaz párbeszédelemeket. A magyar egyház és a társadalom közötti dialógusban az előkészítés és a nyilvánosság előtti bemutatás kontextusa miatt számít korszakhatárnak. Az egyház a kontextusok egyháza. Ha a magyar egyház a körlevél által megnyitott úton haladva még erőteljesebben részt akar venni a magyar társadalom önépítési és megújítási folyamatában, akkor tovább kell lépnie a tanuló szervezetek mai útján a zsinat által felmutatott tanuláskészségben.

⁷ A tanuló szervezet fogalmához v.ö. Peter M SENGE, Die fünfte Disziplin. Kunst und Praxis der lernenden Organisation, Stuttgart 1996.

Egyház a kommunikációs társadalomban – a jelentés és a jelentőség krízise.

BEVEZETÉS

Manapság sokan beszélnek a „kommunikációs társadalomról” (V. ö. Reimann, 1.) –, de ki-ki különböző szempontból. Én itt most két egymástól élesen megkülönböztetendő, noha egymással összefüggő síkon szeretném tárgyalni az egyház gondjait a modern kommunikációs társadalomban a következő alcímet adva előadásomnak: *A jelentés és a jelentőség krízise.*

A kommunikáció alapvető eleme az emberi egzisztenciának. Minden egészséges ember közölni akar és közlést igényel. Csak így tudja valamelyes biztonsággal állandóan ellenőrizni, hogy társadalmilag „helyén van-e”, hogy a „vad-idegen” világban „otthon” érezheti-e magát, csak így tudja saját világát „megismerni” és „megérteni”. Gondolom, hogy itt található az ima antropológiai motívuma is, hiszen az éppen felsorolt élmények az imádság esetében az abszolútumba vetik horgonyukat. Ez persze nem érhető el két monológus zörejével. A kommunikáció kifejezés latin eredete együttes, közös feladatra utal („cum” és „munus”), vagyis csak igazi emberi kapcsolatban, egy bizonyos személyi együtt-létben valósulhat meg. Ezért van az, hogy bajaink elpanaszolása már fél gyógyulást jelent, hiszen megosztjuk gondunkat, és a megoldás keresésében számíthatunk egymásra. Kísérreljük meg ebben a tanulmányban „elpanaszolni” a jelentés és a jelentőség krízisét egyházunk és társadalmunk viszonyában – talán ez is a gyógyulás kezdetét jelentheti.

A JELENTÉS

Kommunikációról tehát csak akkor beszélhetünk, ha a közlés megértésre talál, vagyis ha az a személy, akivel valamit közölni akarunk, felfogja annak jelentését, amit közölni akarunk vele. „Mit jelent az, amit most mondtál?” – kérdezheti valaki, és ennek a kérdésnek két tartalmi elemét kell megkülönböztetnünk: a *nyelvet* és a *plauzibilitást*. Gondolkozzunk el egymás után mindkettőről.

A *nyelv* döntő volta a közlés jelentésének a megértésében mindenki számára világos. Vagy talán mégsem? Persze, hogy normális ember nem próbál meg kínai nyelven beszélni azzal, aki egy szót sem ért kínaiul. Persze hogy normális ember nem kezd el a csecsemők nyelvén gügyögni egy tudományos kongresszuson. De vajon mindig csak azzal a személlyel szemben használjuk-e az „Isten” szót, aki ezzel a szóval valamit el is tud kezdeni? – Tanulmányom végén felsorolok majd néhány példát arra nézve, hogy mennyire nem tartja magát a vallási kommunikáció a fenti egyszerű szabályhoz.

Egyik unokaöcsém tizenéves korában karóráján a kismutatót egy negyed órával előre, a nagymutatót egy fél órával hátra állította. Sokszor rákérdeztem hirtelen, hogy hány óra van, és ő azonnal megmondta a pontos időt, mert begyakorolta órájának sajátos jelrendszerét, úgymond „nyelvét”. Rajta kívül azonban senki nem volt képes óráját használni. Ez a játék sok vidám percet okozott nekünk. De ha arról van szó, hogy milyen „nyelven” értik meg az emberek Isten üzenetét az emberhez méltó világ-